

Dr. Mamo Othman

Xulaseya Dînê Êzidiyan

Dîna Êzidiyan wek yek ji kevntirîn pergala bawerîyê di Rojhilata Navîn de tê hesibandin, ku dibe ku rîşa wî vegere heta dînê Mîthrâizmê (li ser 2000 sal berî zayînê). Hêgû ji hêla fermî ve wek dînên cîhanî wek Mîsîhîyet an Îslam tê nasîn, lê dîna Êzidiyan di felsefeyekî taybet ên jiyanê de dimeşe. Pirsên bingeşên li ser maneya hebûnê û xasîyeta duhaneyî (dualist) û yekbawerî tê danîn. Di pêçavîya dîna Zerdeştî de, dîna Êzidî duhaneyîya qetî qebûl nakê.

Lê hîn dike ku ev du duxazî li nav xuyayî û temayilên mirovî hene û li ser tevgera mirovan tene zêdekirin. Dîna Êzidiyan, bi awayekî pêçavî ji dînên ku herî girêdayî dînê cîhanê ne, wek Îslam, desthilata giştî qebûl nake û piştî Îslamê vegeerê nake. Ji destpêka belavbûna dînên mezin ên cîhanê, bi taybetî Îslamê li Kurdistanê, Êzidîyan di heman demê de cehd kirin ku bawerîya xwe, rêz û nasnameya dînî biparêzin û hemî demên mecbûrîyê ji civaka mezin dûr mayin. Pir caran çavdêriya dîna Êzidiyan ji hêla nerîtên Îslamî û Mîsîhî ve bi awayekî têkçûnî tê dîtin, ku rastiya teolojîk ên dîna xwe nayê têgihiştin.

Di tarîxa xwe de, Êzidîyatî wek dîna resmî ya gelê Kurd hatîye nasandin. Têkildariya li navbera Êzidiyan û Kurdên musulman – wek ziman, nerît, rêz û folklor – tê digelî kirin ku ev hevnasî ya çandî hene. Lê di pêçavîya Îslamê de, Êzidîyatî dînek musulman nîne; Yezidî bûn xase, çimkî mirov divê ji dê û bavê Êzidî bibe. Îro, zêdetir ji 600 hezar Êzidî li Başûrê Kurdistanê dijîn, û 400 hezar jî li derve yên herêmê dijîn. Pratîkên dînî yên kevn yên wan di nav xwe de girtin: rezgirtina sê rojên rojî û paşê cêjna wan, û hertişt di bin rêzê ji hemû çînan xwezayî de.

Dersa xwe ya li ser îxlaqê dijît ku jîngehê biparêze, wek rezgirtina kanî û daristan û bi rêz hebûnê ji rûmeta mirov. Bawerîya bingeşên ya wan ev e: tenê Xwedê jiyanê dide û digire, û kuştin bi tundî qedexe ye. Cemal Nebez û Lêkolîneriyên Wî Ez di destpêka sala 1980'an de bi Profesor Cemal Nebez nas bûm, paş demekî kurt li Almaniya ji bo penaberîyê çûm.

Bi germî ji min pêşwazî kir û axaftinên me di derbarê çand û dîna Êzidiyan de dest pê kir. Profesor Nebez bijareke bihêz bû, ku rewşa fikirî ya wî li ser xebatên çavdêriya zanistî, şikandin, têgihiştin, nixandî û çareserkirina pirsgirêkan bûn. Wek rûnasê cîhanî, bi dîtin û xebatên fireh, çavkaniya xwe diyar dike û dîtina girîng jê digihe. Wê hînbûna berhemên zanyarî ji çavkaniyên cuda bi hev re radigihand û encamên rast derxistin, ev ji xasîyeta xebatê wî bû. Ew tenê zanistvanekî ne bû, belkî aktîvekî civakî jî bû ku rolê xwe di belavbûna raman û hînbûnê de diyar kir. Li xebatên xwe de, wek wergerêkî profesyonel, gelek caran di dersekan de xwendekarên Rojhilata Navîn îşaret dike ku kitabê min “Zimanê Yekgirtî ya Kurdî” girîng e.

Di gotûbêjekê de, li ser vê mijarê min got: “Êzidiyan dibin rûmeta dînan û nerîtên xwe de, bi Kurdî wan parastine, dema ku aliyên siyasî yên Kurd hîn digerin ku jî bo Kurdî ziman û çandê fermanê bide.” Hemû nîzakirin, doz û litûrgiyên me bi Kurdî ne, û nasnameya çandê me têkildar e bi nasnameya civaka kurdî.

Profesor Nebez di derheq vê temaşe û axaftinê de bi qetî anîn pêş, ku hemû wêjeya wî û xebatên wî îftixarê me ye. Ez jî spas dikim ji hemû hevkarên ku bi rêya desteya Nebezê de berdewam ne li ser vê karê. Xanna Omerxalî Profesor Xanna Omerxalî xelata sala 2025 ya Cemal Nebez wergirt jibo beşdariya wî ya bi navê li fêrkirina

zimanê Kurdî. Bi rêya xebatên xwe de wêjeya dînê ya Êzidiyan parast û belge kir, edebiyata Kurdî û mirasa çandî ya Kurdî xweş kir.

Xebatên zanistî yên wî di nav lêkolînên ziman, dîn û fikra Kurdî de bi awayekî diyar pêşve çû. Profesora Omerxalî ji destpêka karê xwe ve, bi baldarî û teyrê xwe ya taybet diyar bû. Ew xwediyê etîkayekî xebatê ye ku xwendina herî zêde û meşandina fikrê pêşwaz dike. Derveyî encamên zanistî, bi pêşniyar û dîtina xwe jî çavkanî bû ji bo kesên din. Ji bo ev sedeman, desteya Nebez bi vê xelatê ya girîng wî bi rêz nas kir.

21ê Îlona 2025 Dr. Mamo Osman

Rêvebirê Meclîsa Ruhaniyê ya Êzidiyan